

Niekoľko poznámok k 15. výročiu „Vize rozvoje České republiky do roku 2030“

Príprava a vypracovanie Vize a jej zverejnenie v decembri 2000 bol na tú dobu tak z metodologického, ako aj obsahového hľadiska originálny a priekopnícky čin. Položil základy, na ktorých bolo možné tvorivo rozvíjať rozpoznávanie určujúcich trendov možných budúcností vývoja spoločnosti a limitov participácie na ich spoluutváraní. Za uplynulých 15, presnejšie 25 rokov pracovisko vedené prof. Potůčkou systematicky koncepcne rozvinulo potenciál Vize do vedecky fundovaných prístupov k strategickému vládnutiu. Výsledky predmetnené v 70 zásadných publikáciách predstavujú mimoriadne cenný spoločensky relevantný prínos. Špecifickým aspektom tohto prínosu je veľmi cenná a inšpirujúca spolupráca a pomoc prof. Potůčka pri prácach na projekte Vizia a stratégia rozvoja slovenskej spoločnosti, ktorý v rokoch 2007 – 2010 na základe zadania Vlády SR gestoroval EÚ SAV.

Niekoľko poznámok k samotnej Vize, konkrétne k časti venovanej charakteru a vplyvu vonkajšieho prostredia. Pri retrospektívnom pohľade možno konštatovať, že relatívne krátky úsek vývoja bol „nabitý“ prevratnými zmenami, hoci na začiatku sa svet napriek čoraz evidentnejším rozporom globalizácie javil akoby nemenným. R. Lucas a Ben Bernanke ešte tesne pred vypuknutím globálnej krízy sebedovodne tvrdili, že „svetová ekonomika môže z času na čas utrpieť menší pokles, ale dni skutočne veľkej recesie, nieto celosvetovej krízy sú už definitívne za nami“. Všeobecne bolo preto vypuknutie krízy prirodzene šokom v atmosfére vytváranej hlavným prúdom neoliberalných koncepcií.

V tomto zmysle Vizia hoci identifikovala rad závažných trendov spojených s procesom globalizácie a jej protirečivých dopadov na charakter vonkajšieho prostredia, neobjavili sa vo vonkajších formatívnych trendoch tie, ktoré signalizovali dozrievajúce príčiny systémovej krízy fungovania kapitalizmu smerujúce ku globálnej kríze.

Globálna kríza a jej súvislosti sa zrejme neobjavili z tohto dôvodu ani v scenároch a divokých kartách.

Pre úplnosť je potrebné pripomenúť, že mimo hlavného prúdu zhruba od 70 rokov minulého storočia až do vypuknutia globálnej krízy existovala skupina „ekonomických disidentov“, ktorí pomerne výstižne a čoraz reálnejšie analyzovali a identifikovali trendy procesov vo fungovaní zhodnocovacieho procesu kapitálu, ktoré viedli k záverom o nevyhnutnom vyústení do systémovej krízy. K najvýznamnejším patria H. Minsky, H. Magdoff, P. M. Sweezy, G. Soros, R. Allen. Túto líniu neskôr už aj na základe zovšeobecnenia poznatkov z reálneho priebehu globálnej krízy ďalej rozvíjali najmä R. Allen, J. B. Foster – F. Magdoff, G. Soros, P. Krugman, N. Roubini.

Niekoľko poznámok k niektorým tézám, ktoré podľa mňa nemajú len formálny, či formulačný charakter.

Poňatie formatívnych vývojových trendov sa vo Vízii chápe tak, že sú závislé aj na vedomých rozhodnutiach ľudí, ich reprezentantoch a inštitúciách. Iná možnosť je kombinácia konceptu vývojovej podmienenosti (path dependency) a konceptu formovania vývoja (path shaping). V oboch prístupoch sa uvažuje s určitou cieleňou aktivitou, no práve z hľadiska jej charakteru by bola zaujímavá bližšia špecifikácia v zmysle konkrétnejšieho určenia kľúčového aktéra, resp. aktérov globálneho vládnutia bez globálnej vlády.

Tézu, že proces globalizácie je nezvratný možno vo všeobecnosti akceptovať. Otázka je, či to platí o hyperglobalizácii ako o jej doterajšej podobe (str. 12).

V súvislosti s tézou „Mezinárodní společenství (globální zájmové a mocenské instituce) zasahuje – ve jménu svých hodnot – kdykoliv a kdekoliv jsou jeho zájmy a potřeby ohroženy“ vzniká otázka či mezinárodní společenství nie je širší, všeobecnejší pojem, ako určujúci aktéri globálneho vládnutia (str. 13). Nepriamo o tom svedčí formulácia „... prosazení věcného rozhodování ve prospěch globální komunity je centrálním problémem nejbližší budoucnosti“ (str. 14).

Tézy „kostky jsou vrženy na několik desetiletí“ (str. 14) a „příslušnost k hlavnímu proudu (centru) procesu globalizace je v horizontu příštích dvou desetiletí dána“ sú príliš silné (str. 15). Globálna kríza a jej dôsledky podstatne zrelativizovali obsahové a časové charakteristiky centra a periférie. Globalizácia isto prispela k pádu komunizmu (str. 15), ale zároveň pokračujúcou globálnou krízou evidentne odhalila systémové zlyhanie súčasnej podoby kapitalizmu a navodzuje zásadné zmeny do tradičného ponímania „centra a periférie“.

Uvedené poznámky nespochybňujú priekopnícky metodologický a obsahový prínos Vízie, len dokumentujú dynamiku systémových zmien globalizovaného sveta.

V Bratislave 19. 11. 2015

Dr. h. c. prof. Ing. Milan Šikula, DrSc.
Ekonomický ústav SAV